

'לא כל הרוצה ליטול את השם יטול'!

פתיחה
סוגי המעשים בהם צריך לחשוש ליוהרא
המקרים שבהם אין חשש ליוהרא
סיכום

פתיחה

בכמה סוגיות בתלמוד מוזכר החשש של 'מיחזי כיוהרא', ומהן עולה שקיימים סוגים שונים של מעשים שבהם יש לחשוש ליוהרא, ומאידך קיימים תנאים שונים הפוטרם מחשש זה. נעמוד כאן על עיקרי הדברים*.

סוגי המעשים בהם צריך לחשוש ליוהרא

א. בפני תלמיד חכם: כאשר החומרא נעשית בפני תלמיד חכם שהוא עצמו אינו מקפיד לעשותה. כך עולה מן הסוגיא במסכת בבא קמא (פא, ב):

רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא. איסתלקו לצדי הדרכים. הוה קא מפסיע ואזיל רבי יהודה בן קנוסא קמיהו (רש"י: מיתד ליתד, פסיעות גסות, ולא היה רוצה להסתלק אל מצר השדה). אמר ליה רבי לרבי חייא: מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו (רש"י: שהוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאי שהתנה יהושע, ומיחזי כיוהרא)? אמר ליה רב חייא: שמא רבי יהודה בן קנוסא תלמידי הוא, וכל מעשיו לשם שמים. כי מטו לגביה חזייה. אמר ליה: אי לאו יהודה בן קנוסא את, גזרתינהו לשקך בגיזרא דפרזלא.

וכתב המאירי שם:

דבר שהיתרו פשוט, ורצה אחד להחמיר על עצמו, אין ראוי לו לעשות כן לפני גדול ממנו בחכמה בשעה שזה הגדול נוהג בו היתר. שזה מראה גדולתו לפניו, וכמתחסד ביתר... ואם היה נודע בחסידות ובשלמות כוונות הרי זה עושה, ואין כאן משום יוהרא.

וכך כתב במשנה ברורה (סימן לד"ק טז) לגבי הנחת תפילין של רבנו תם: "אם מניחן בפני אדם גדול שאין נוהג להניחן... ודאי מיחזי כיוהרא". ויעויין עוד בשו"ת

* מאמר מקיף ומורחב יפורסם בעזה"ת במקום אחר.

ישכיל עבדי (חלק ב סימן א) שציטט את הרב 'כסא אליהו' שכתב "אינו רשאי לעמוד [בקריאת התורה] היכא דאיכא גדולים מהם ואינם עומדים על עמדם", והוסיף הרב הדאיה: "ממה שלא נהגו הגדולים לעמוד מבואר דהמנהג במקומם שלא לעמוד, ורק איזה יחידים שרוצים להחמיר על עצמם לעמוד, וזה אסר להם להראות יוהרא לפני גדולים מהם. אך במקום שאין גדולים מהם שפיר דמי לעמוד".

ב. מתחזה לת"ח: כאשר אדם שאינו נחשב תלמיד חכם או חסיד מתנהג באופן שכתוב לגביו שרק חסידים ואנשי מעשה נוהגים כך - יש בכך משום יוהרא. וכך עולה מן הסוגיא במסכת ברכות (טז, ב):

חתן אם רוצה לקרוא קריאת שמע לילה הראשון קורא. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול.

כלומר, רק חכם וצדיק מובהק כרבן גמליאל יכול לומר על עצמו 'איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו לשעה אחת', ומי שאינו מוכר כתלמיד חכם, אם יקרא קריאת שמע כחתן הוא מתחזה לחכם, וזה אסור. ובמסכת תענית (י, א) בענין תענית על הגשמים שנינו: "הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים". ובגמרא: "מאן יחידים? אמר רב הונא: רבנן". ולהלן (ע"ב): "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד. אלא כל תלמידי חכמים יחידים. איזהו יחיד ואיזהו תלמיד? יחיד - כל שראוי למנותו פרנס על הציבור. תלמיד - כל ששואלים אותו דבר הלכה בלימודו ואומר". ובברייתא נוספת שם שנינו: "תנו רבנן: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, תלמיד עושה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: עושה וזכור לטוב, לפי שאין שבח הוא לו, אלא צער הוא לו". וכך עולה מן הגמרא במסכת בבא קמא (נט ריש ע"ב):

אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי (רש"י: מנהג אבלים) וקאי בשוקא דנהרדעא. אשכחוהו דבי ריש גלותא, ואמרו ליה: מאי שנא הני מסאני? אמר להו: דקא מאבילנא אירושלים. אמרו ליה: את חשיבת לאיתאבולי אירושלים? סברו יוהרא הוה, אתוהו וחבשוהו. אמר להו: גברא רבה אנא... ושבקוהו.

בשו"ת מהר"י מברונא (סימן צו) כתב:

נשאלתי על הבחורים שלובשים טלית קטן על בגדיהם בפרהסיא... מי חיישינן ליוהרא או לא? והשבתי כי הכל לפי המנהג והזמן והאדם. ולפום ריהטא נראה לי דאיכא למיחש... עכשיו שאין רגילים ללבוש בפרהסיא... והוא לבוש, שניכר בין רב לבחור, כל שכן דהוי מן המתמיהים ואסור... וכל הלוש שאינו סמוך מן הגדולים נראה כמעיד עדות שקר בעצמו.

כמובן שבסוג זה של יוהרא אם הוא באמת ת"ח אין לו איסור בכך, וכן אם ידוע כי כל מעשיו לשם שמים מותר לו להתנהג כפי שהוא מבין, וכדלהלן.

ג. החמרה בדבר שהכל מקילים בו: בהמשך הסוגיא הנ"ל בברכות (יז, ב) דנה הגמרא בסתירה שלכאורה קיימת בין סוגייתנו למשנה במסכת פסחים (נד, ב):

למימרא דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא - והא איפכא שמעינן להו, דתנן: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושים, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושים, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם. קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. רב שישא בריה דרב אידי אמר: לעולם לא תחליף, דרבנן אדרבנן לא קשיא: קריאת שמע כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא, הכא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד - מיחזי כיוהרא. דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא: התם בכונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה. אבל הכא הרואה אומר מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא.

מסוגיא זו עולה לדעת חכמים, שבמקום שעושים מלאכה בתשעה באב אין להימנע ממלאכה. וכן עולה מהסוגיא בב"ק (פא, ב) שהובאה לעיל, שאין להימנע מללכת בקצה שדה של אחר בזמן שהדרך בוצית, משום שההלכה פסוקה להקל והמנהג פשוט להתיר, והמשנה מן המנהג נראה כמתייחר לקיים דבר שהאחרים אינם יודעים או אינם מקיימים. וכך מובא בתשובות הגאונים החדשות (מהד' עמנואל סימן קסא): "כיון דכולי עלמא לא קא מימנעי מן ההיא מילתא והוא קא מימנע מינה, או דקא עביד מאי דלא קא עבדין כולי עלמא, מיחזי כיוהרא".

מאידך פשוט וברור, כי בדבר שהוא חובה, גם אם רוב או כל הציבור אינו מקיים אותו אין כל איסור יוהרא לקיים אותו. לדוגמא הנחת תפילין, שמחוסר תפילין בעיירות בימי הביניים, או אולי מסיבה אחרת, רבים לא הניחו תפילין (כפי שכותב הסמ"ג בהקדמתו), האם יעלה על הדעת שיהודי שרוצה להניח תפילין נמנע זאת ממנו משום יוהרא? ויעויין בתשובת הגאונים הנ"ל שאכן כתב: "וכולהו בדבר שאין חייב בו, אבל תפילין דכולם חייבים בהם, משום דאחריני פשעין מאן דלא פשע לא מיחזי כיוהרא". ובאותה לשון כתב בספר העיטור (שער ראשון הלכות תפילין; סא, ב) בשם רב האי גאון: "ליכא למיחש ליוהרא אלא בדבר שאינו חייב, אבל תפילין כולי עלמא מחייבי בהו, אטו משום דאחרינא פשעי מאן דלא פשע מיחזי כיוהרא?" וכן לגבי חיוב מזוזה בכל אחד מפתחי החדרים בבית, שהיו זמנים ומקומות בארצות אירופה שהציבור נמנעו מלקבוע מזוזות בכל החדרים, וכתב על כך המהרי"ל (בהלכות מזוזה סעיף א, עמוד תקצא):

נשאל למהר"י סגל אם מיתחזי יוהרא למאן דמרבה מזוזות בפתחי ביתו, כיון דרובא דעלמא לא נהיגי להרבות וגם הוא לא נהג. והשיב: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראת ה' כל הימים להסיר מכשול זאת מדרך עמי, כי המכשול הזה

תחת ידי יושבי הארץ הזאת, ועוברים אדאורייתא ואדרבנן. וכתב מהר"ם בתשובה שכל החדרים חייבים, וכתב שבביתו היו עשרים וארבע מזוזות בכל הפתחים ובחדרי הבחורים. וכן נוהגים בארץ אושטרייך ואגפיה. ולא נודע מאין הרגלים למעוטי כל כך במדינות הללו, וסומכים בבית החורף אקישוט הנשים וטינוף ילדים, ובחדרי משכבם סומכים אתשב"ץ דאיש ואשתו ישנים שם, ובמרתפות סומכים ארמב"ם דפטר אוצרות וחצרות שלנו אחורי הבתים. וכל טעמים הללו לאו דסמכא הוא, אלא כולהו חייבים. ויוהרא נמי לית ביה, דכהאי גוונא כתב מהר"ם בתשובה גם כן אמתנות, דהיינו זרוע ולחיים וקיבה, דנהגינן גם כן שלא ליתנם כרבי אלעאי, וכתב דלא הוי יוהרא מאן דיהיב להו. ואשרי לו הזהיר בה ומקיים מצוה זו כתיקנה, להיות יראת ה' על פניו בשעת צאתו ובואו למען ירבו ימיו.

המקרים שבהם אין חשש ליוהרא

א. כאשר ניתן להסביר את ההידור מטעם אחר

מן הסוגיא בברכות (יז, ב) שהובאה לעיל עולה, שלדעת רשב"ג כאשר ניתן להסביר את ההידור מטעם אחר, כגון שאינו עושה מלאכה בתשעה באב לא מחמת שהוא נוהג כתלמיד חכם אלא משום שאין לו עבודה, אין לחשוש ליוהרא. וכן פסק המאירי בברכות ובפסחים שם כדעת רשב"ג, וכן בשו"ע או"ח סי' תקנד סע' כב. ובשו"ת דברי יציב או"ח סימן קעג דן בקשר לאדם שאינו רוצה לסמוך על העירוב, והתיר לעשות כן: "משום יוהרא לא שייך דלא ניכר בו שאינו רוצה לטלטל, והוי כהך דברכות הרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה".

ב. כאשר אין הוא יוצא דופן

מהסוגיא בברכות הנ"ל עולה שלדעת חכמים חתן קורא קריאת שמע אף על פי שפטור ממנה ואין בזה משום יוהרא, שכיון שכל הציבור קורא אין הוא יוצא דופן, ואין מורגש כל כך שהוא מהדר ומחמיר על עצמו. אמנם מסברא לכאורה קשה, בשלמא אם רבים עושים אין כאן יוהרא מצד של עשיית דבר שהוא חומרא בעלמא; אבל יוהרא מצד זה שהוא כמתחזה לצדיק, שעושה דברים המתאימים רק לצדיקים, מדוע העובדה שכולם עושים כן מתירה לו להתעלם מהיוהרא? ויש להביא ראיה לחילוק זה, שהיוהרא קיימת כשהוא מתנהג מעל למדרגתו גם אם רבים עושים כך, מפסק השולחן ערוך (או"ח סי' לד) שלא יניח תפילין של רבנו תם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, למרות שיש מקומות שנהגו רבים להניחם; על כרחך שסבר כי ההיתר שאחרים עושים את אותה החומרא אינה מתירה יוהרא מטעם מתחזה, היינו בדבר שנוהגים בו רק יחידי סגולה, וכשהוא עושה כן הוא מראה עצמו כאילו הוא שייך לקבוצה זו גם אם רבים ינהגו בחומרא זו. אולם אפשר לדחות ולומר שעצם

העובדה שרבים נוהגים ענין מסויים מוכיח שכבר לא רק צדיקים מקיימים חומרא זה, ולכן אין כאן יוהרא. ובתפילין של רבנו תם חשש מרן יותר משום הפרהסיא הגדולה, שכל המתפללים רואים אותו מניח תפילין הראויות רק לצדיקים.

ג. אם החומרא גורמת צער

בירושלמי ברכות סוף פרק שני למדנו:

תני, מסתלקין לצדדין מפני יתדות דרכים, ובשעה שהוא משתקע - אפילו בשדה שהיא מליאה כורכמין. אמר רבי אבהו: מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו בדרך, והיו מסתלקין לצדדין מפני יתדות דרכים, וראו את רבי יהודה בן פפוס שהיה משתקע ובא כנגדן [=עובר בבוץ, ומחמיר על עצמו שלא לדרוך בשדה שבצד הדרך]. אמר רבן גמליאל לרבי יהושע: מי הוא זה שמראה עצמו באצבע [=מתגאה]? אמר לו: יהודה בן פפוס הוא, שכל מעשיו לשום שמים. אמר לו: ולא כן תני כל דבר שהוא של שבת לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, תלמיד חכם עושה, אלא אם כן מינו אותו פרנס על הציבור? אמר ליה: והא תני כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, תלמיד חכם עושה, ותבוא עליו ברכה! אמר רבי זעירא: ובלחוד דלא יבזה חורנין.

מן הירושלמי הנ"ל מוכח, שחומרא הגורמת צער לנוהג אותה אין בה משום יוהרא. ואמנם מסברא היה מקום לחלוק על הנחה זו, משום שאדרבה, כאשר אותו אדם מצטער בהנהגה שקיבל על עצמו הוא לכאורה מראה על עצמו שהוא צדיק, ויש בכך יוהרא גדולה. אך הגמרא יוצאת מנקודת ראות הפוכה, שהיוהרא אסורה משום שהיא מעמידה באור שלילי את אלה שאינם נוהגים כמוהו, ולכן במקום של צער אין כל כך שלילה על המקילים, ואין במעשה חשש יוהרא.

וכ"כ הבית יוסף או"ח סימן תקפא, על המנהג להתענות בערב ראש השנה:

אף על גב שבמדרש קאמר דבערב ראש השנה גדולים מתענים, נהגו באשכנז להתענות כולם, משום דבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה כדאיתא בפרק קמא דתעניות (י, ב).

אולם בשולחן ערוך (סימן תקעה) נפסק, ע"פ הסוגיא בתענית שהובאה לעיל: "הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילים תלמידי חכמים בלבד להתענות... וכל התלמידים ראויים לכך". ופירש במשנה ברורה: "אבל כל שאר אדם אינו רשאי, דהרואה שמתענה מוכחא מילתא שעושה מפני הגשמים, והוי משום יוהרא". אתה הוראת לדעת כי גם במקום צער אין כל אחד רשאי להחמיר!

ונראה לומר כי מקום צער נותן רשות לאדם להחמיר על עצמו בדרגה אחת. בדרך כלל קיימת רק דרגה אחת שבה כל אדם עושה כדין, ותלמידי חכמים, או הידועים כצדיקים וחסידיים, מחמירים; אבל לגבי תענית קיימות כמה דרגות, ובמקום צער כל

אדם יכול לעלות לדרגת תלמיד, וכל תלמיד יכול לעמוד בדרגת יחיד, אבל אין לעלות שתי מדרגות, ולכן אין יכול כל אחד לנהוג כיחיד.

ד. אם יכול לומר שהוא עומד בדרישה המיוחדת לקיום הידור זה

מי שעומד בדרישה הספציפית לקיום חומרא זו יכול להחמיר על עצמו, כגון מי שטוען שהוא יכול לכוון, כפי שכתב המאירי בפסחים: "בכל מקום תלמידי חכמים אסורים בה - במלאכה בתשעה באב, שהם ראויים להכיר בחסרון המקדש יותר מן האחרים. רשב"ג אומר: יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם". ונראה שכוונתו שכל אחד יכול לומר כי הוא אכן חש צער פנימי עמוק, ולכן הוא מבקש להימנע מלעשות מלאכה ביום זה. ברם מדברי רש"י בברכות שכתב כי המיחזי כיוהרא הוא משום שמראה עצמו כאילו יכול לכוון, משמע לכאורה שאפילו אם הוא באמת יכול לכוון, הוי יוהרא. ואולי יש לפרש שהיוהרא היא משום שברור לנו שהוא אינו יכול לכוון, אבל אם באמת יכול לכוון חזר הדין שאין כאן יוהרא.

ה. תלמיד חכם או מי שידוע בחסידותו

מהסוגיא בבבא קמא פא, ב שהובאה לעיל עולה, שמי שכל מעשיו לשם שמים אין לו לחשוש ליוהרא. וכן כתב הבית יוסף (או"ח סימן רלה) בשם המרדכי לגבי השאלה מתי מותר לקרוא קריאת שמע של ערבית, כיון שרבים נהגו שלא לחכות עד הלילה: "המחמיר לקרוא קריאת שמע ולהתפלל בלילה מיחזי כיוהרא, שכל העושה דבר שאין צריך לעשות נקרא הדיוט, אלא אם כן הורגל בפרישות שאר דברים" (אמנם לדעת הב"י עצמו אין בזה חשש יוהרא מטעם אחר, כדלהלן). וכן להלן (סימן תרנב) כתב הטור: "המדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, היה קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו"; והעיר על כך הב"ח: "לפיכך כתב רבנו דהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים, וכן עיקר, דלמי שאינו מדקדק בשאר מעשיו מיחזי כיוהרא". וכן כתב בשו"ת פנים מאירות (חלק ב סימן קנב):

אם אחד מני אלף רוצה לומר אקיים דברי המקובלים שכתבו שמצוה לילך במלבושי לבנים בשבת אין לך יוהרא גדולה מזו, וראוי לנדותו, אם לא שהוא מפורסם בחסידות וכל מעשיו לשם שמים, כההיא מעשה דיהודא בן קנוסא.

ובשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן יז) כתב:

העומדים בשעת קדיש וברכו ושמע שחרית, כתב מהרי"ח בתשובה שיש למחות בידם, דמיחזי כיוהרא. ומהר"ם השיב שאין למחות בידם, כיון שעושים לשם שמים. אבל הבא להימלך מורין לו שלא לעשות.

ו. לנהוג כדעה המחמירה במחלוקת

הדוגמאות שראינו בסוגיות הגמרא עוסקות בעניינים שאין כל ספק שיש לנהוג

בהם באופן שאינו מכביד – וזה מחמיר על עצמו, או כאשר מנהג המקום ברור להקל ובא זה ונהג כמנהג המקומות שמחמירים. אבל במחלוקת הפוסקים, אף שנפסק שיש להקל מעיקר הדין, נראה כי מותר לאדם לנהוג כדעת המחמירים ואין בזה משום יוהרא. כך כתב מרן הבית יוסף (סימן רלה) לגבי קריאת שמע של ערבית לפני צאת הכוכבים:

אפילו במקום שנהגו הציבור לקרוא קריאת שמע מבעוד יום, יש לכל אדם לעשות שיקרא קריאת שמע בעונתה, דכיון דלדעת כמה גדולים לא יצא ידי חובה בקריאת בית הכנסת לא מיחזי כיוהרא.

וכך כתב בשו"ת חלקת יעקב (יורה דעה סימן לד):

בחלב עכו"ם, כשיש ידיעה ברורה הוי כראיה ולא הוי בכלל האיסור... לכן הרוצה לסמוך על זה ודאי רשאי, רק מי שרוצה להחמיר אין בזה משום יוהרא.

וכך כתב באותו נושא בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן מז):

לכן בחלב שאסרו בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, יש להתיר גם בישראל יודעים ידיעה ברורה, דהוי כראייה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא רווח של כמה אלפים, והממשלה משגחת אליהם, הוא ודאי ידיעה ברורה, שהיא כראייה שלא היה בכלל איסורם... ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי, וכמו שמקילים בזה רוב שומרי תורה וגם הרבה רבנים, וחס וחלילה לומר שעושים שלא כדן. אבל מכל מקום לבעלי נפש מן הראוי להחמיר, ואין בזה משום יוהרא.

מאידך גיסא הוא עצמו כתב שיש לפעמים לחשוש ליוהרא בכהאי גוונא. עיין שם (סימן סב):

קבלתי מכתבו היקר בדבר היי"ש בלענדעד, שתחת השגחתו עושים בלענדעד שלא בתערובות יין וגליצערין. ואני אומר לו ישר כוחו בזה, שיהיה ראוי למהדרין ליהרר מדברים שצריך הוראת חכם... וכל שכן בזה שיש גם אוסרים. ואני אף שאני מתיר, נזהר אני בעצמי מלשתות בלענדעד, רק בחבורה, שלא למיחזי כיוהרא, הייתי שותה משהו לברך המסובין כנהוג.

נמצא כי הרב פיינשטיין זצ"ל התיר ביחיד להחמיר בדבר שהוא נתון במחלוקת הפוסקים, אך בציבור חשש. מדבריו נראה כי מן הדין אין לחשוש ליוהרא גם בציבור, משום שזו החמרה בדבר שנתון במחלוקת שאין בו מיחזי כיוהרא, אלא שהוא עצמו חשש, ובציבור החמיר על עצמו שלא לנהוג בחומרא, כדי שלא יחשב כיוהרא. אמנם נראה, שאם המנהג נקבע בבירור כדעה המקילה ולא תמצא כמעט מחמירים בו, אין לחשוש לדעה המחמירה, ואף אסור להחמיר כמותה משום מיחזי

כיוהרא. וכן יש להוכיח מן הבית יוסף (סימן יא) בהלכות ציצית, שאף כי הביא שם כמה דעות וסברא לעשות שתי ציציות כדי לצאת ידי חובת שתי הדעות, שלל זאת:

מעולם לא ראינו מי שחש לדבר זה כלל. וכבר אמרו בירושלמי כל מקום שהלכה רופפת בידי צא וראה מה הציבור נוהג. ובכמה מקומות בתלמוד אמרו פוק חזי מה עמא דבר. והבא להחמיר על עצמו בכיוצא בזה מיחזי כיוהרא.

בשו"ת יחווה דעת (חלק ב סימן א) כתב, כי כאשר קיימת מחלוקת, אף כי נפסק להלכה כהמקילים, כל עוד אין מנהג ברור כמותם ויש מי שמחמיר אין חשש יוהרא בזה:

אולם נראה שבנידון שלנו, מכיון שיש שסוברים שעיקר מצות טלית קטן שיראה הציציות ויזכור מצות ה', וכן פסק מרן השולחן ערוך, העושה כן ורוצה לצאת ידי חובת כל הדעות אין לו לחוש ליוהרא, וכמו שכתב כיוצא בזה בספר אמרי בינה (אורח חיים סימן יג אות ד) שהרוצה לנהוג להחמיר על עצמו כדעת גדולים שמחמירים אין לו לחוש בזה ליוהרא. וכן כתב פתח הדביר (בסימן קמו ס"ק ג), שבכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים, הרוצה לחוש לדעת המחמיר תבוא עליו ברכה, ואין לו לחוש ליוהרא.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן עה) משמע כי חשש מאד ליוהרא גם במקום שקיימות סברות חזקות להחמיר:

אם יש איסור בברירת עצמות מתוך הדגים בשעת אכילה בשבת ויום טוב, ראיתי בספר חמדת ישראל דהביא לצדד להיתירא על פי מה שכתב בתשובת רבי עקיבא איגר (סימן כ) דכמו דקיימא לן דאין דישה אלא בגדולי קרקע הוא הדין בזורה, וממילא הוא הדין בבורר, דזורה ובורר אחת הוא, ודגים לא הוי גידולי קרקע ואינו חייב עליהם משום בורר... וממילא כיון דמדאורייתא לא הוי בורר אם כן שפיר יש לצדד בשאר צדדים המבוארים שמה, ועל כן אין להחמיר אף לעצמו לשנות ממנהג העולם דמחזי כיוהרא.

אתה הוראת לדעת, כי אף שבודאי יש מקום להחמיר בברירת עצמות, נקט קו שלא להחמיר משום מיחזי כיוהרא, כיון שרוב הציבור אינם מחמירים. ושוב כתב כן (חלק ג סימן יג) לגבי הקפדה לברך דווקא על לחם שלם, שאף כי כך מורה פשוט ההלכה, ואם לא נהגו אחרים בזה אין הדבר מחייב אותי לכאורה לנהוג כמותם, אף על פי כן הכריע שלא להדר אחר לחם שלם: "יש לחוש ליוהרא, כיון שאף גדולים וצדיקים לא נזהרו בזה".

ז. אם יש עוד אחרים שעושים כך

כתב מרן הבית יוסף (סימן כד):

כתב רבי דוד אבודרהם בדיני קריאת שמע בשם רב נטרונאי גאון, שהאוחז בציציותיו בידו כשהוא קורא את שמע יהירותא הוא, שכל דבר שאין האדם מחוייב בו, ועושה אותו ברבים במדת חסידות, וכל העם אינם עושים אותו, הוא מתחזי כיוהרא. עכ"ל. ועכשיו שנהגו בהם קצת בני אדם תו לא מיחזי כיוהרא.

נמצינו למדים בכך, כי כשמקצת אנשים נוספים נוהגים בחומרא זאת כבר אין העושה כך מיחזי כיוהרא.

ה. כאשר המעשה נעשה ביחידות

בים של שלמה (בבא קמא פרק ז סימן מא) דן במעשה שהובא לעיל ברבי יהודה בן קנוסא, אם אותו מעשה נחשב 'מיחזי כיוהרא' משום שנעשה בפני אחרים, או שאפילו ביחידות קיים האיסור: "משמע לפי פירושו (של רש"י) דווקא כשהוא מראה יוהרא בפני אחרים, אבל בפני עצמו לא". למעשה המהרש"ל נוקט שאין לסמוך על סברא זו, וגם ביחידות אין לעשות מעשה שיש בו יוהרא. אולם בענין פסח מרן החיד"א (ומחזיק ברכה סימן תסז ס"ק ה, והביאו בשו"ת יביע אומר חלק ד סימן מא) נוקט בדרך ביניים; מצד אחד הוא מדגיש שבפסח המנהג הוא להחמיר בעניינים שונים ואין בכך יוהרא, ובכל זאת הוא עומד על כך שיחמיר כל אחד רק בביתו:

כולי ידעי דבפסח כל אחד מחמיר לעצמו ועושה גדרות וסייגים, כי רב הוא תוקף איסור חמץ החמור מכל איסורים שבתורה. ואין בזה יוהרא, ולא דבר תמוה, כי כל העם מקצה יודעים שכמה מיני חומרות עושה כל אחד כאשר תאווה נפשו, ובכהאי גוונא ליכא משום לעז. ומיהו את צנועים חכמה להחמיר דווקא בביתו ובחומותיו, ולהשתמט כל מה שאפשר שלא לגלות מסתוריו לבני אדם.

סיכום

סוגיית החשש ליוהרא יש בה תנאים ומשתנים רבים, סברות להקל וסברות להחמיר. מצד אחד אין לאדם לנהוג שלא בהתאם למקובל ושלא על פי רמתו התורנית, ומצד שני ראוי לו לאדם להקפיד על שורת הדין גם במקום שדרך העולם לזלזל בה, ואף לנהוג לפני משורת הדין כיד ה' הטובה עליו. ניתנו כאן ראשי פרקים להתייחסות ל'יוהרא' על פי המובא בחז"ל ובפוסקים, ועדיין נשאר פתח רחב לפוסק ההלכה להכריע בכל מקרה לגופו על פי מכלול השיקולים הנ"ל; ו'לא כל הרוצה ליטול את השם - יטול'.